

Toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen palapelimalli

Sisälllys

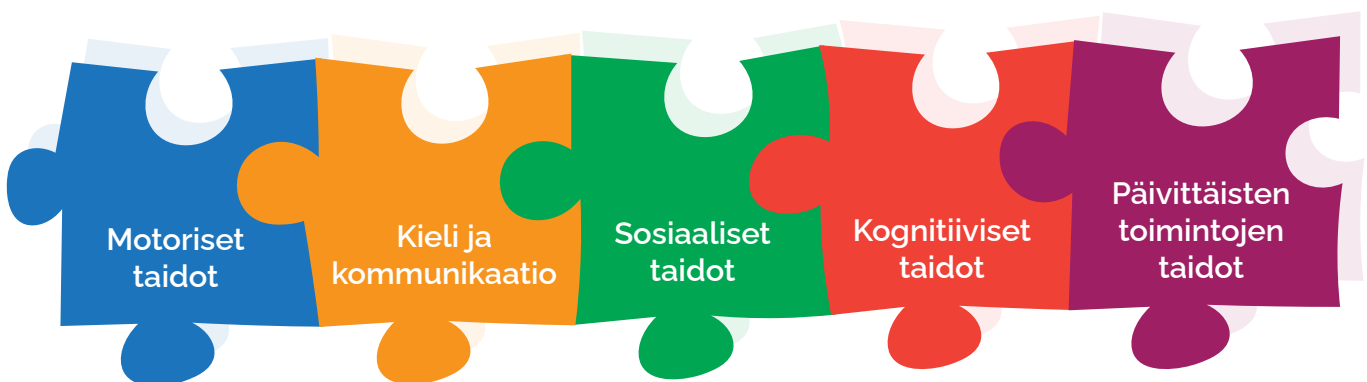
Mikä on Palapelimalli?	3
Näin käytät Palapelimallia	4
 MOTORISET TAIDOT	5
Kehon hahmottaminen	5
Karkeamotoriset taidot	6
Hienomotoriset taidot	9
Motoristen toimintojen suunnitteleminen ja ohjaaminen	10
 KIELI JA KOMMUNIKAATIO	11
Vastavuoroisuus vuorovaikutustilanteissa	11
Kommunikointikeinojen käyttäminen ja kielen käyttötaidot	12
Puheen ja kielen ymmärtäminen	13
Ilmaiseminen	14
 SOSIAALISET TAIDOT	15
Ryhmässä toimimisen taidot	15
Tunne- ja itsesäätelytaidot	16
 KOGNITIIVISET TAIDOT	17
Aistinvarainen toiminta	17
Päättelytaidot	18
Muisti	20
Fonologinen tietoisuus (eli kielellinen tietoisuus)	20
Lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen perusvalmiudet	21
Matemaattiset perusvalmiudet ja -taidot	23
Toiminnanohjaus	24
 PÄIVITTÄISTEN TOIMINTOJEN TAIDOT	25
Terveys ja turvallisuus	25
Arjen taidot	26
Kotielämätaidot	29
Ympäristössä liikkuminen	30
Vapaa-ajanvietto	31
Kysymyksiä moniammatillisen tavoitekeskustelun tueksi	32
Lisätietoa ja asiantuntemusta	34

Mikä on Palapelimalli?

Palapelimalli on Valteri-koulun opetussuunnitelman tukimateriaali toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen suunnitteluun. Toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa oppilaalle asetettavien tavoitteiden tulee olla oppilaalle saavutettavissa olevia, realistisia ja mielekkäitä. Opetuksessa tuetaan oppilaan kokonaiskehitystä ja edistetään sekä ylläpidetään oppilaan toimintakykyä ([POPS2014](#)). Palapelimalli tarjoaa moniammatilliseen HOJKS-työskentelyyn konkreettisia ehdotuksia eri toiminta-alueiden tarkempiin sisältöihin oppilaan toiminnan ja osallistumisen näkökulmasta. Motoristen, kielen ja kommunikaation, sosiaalisten, kognitiivisten ja päivittäisten toimintojen taitojen osa-alueet ovat merkittävillä oppilaan kokonaiskehityksen ja kasvun kannalta.

Palapelimallin teossa on hyödynnetty kansainvälistä toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitusta (ICF) sekä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (POPS2014) laaja-alaisten osaamisalueiden sisältöjä. Opetuksen suunnittelun lähtökohtana on oppilaan toimintakyky, ja siitä nousevat yksilölliset tarpeet sekä niiden pohjalta laaditut oppimisen ja oppimista tukevan kuntoutuksen tavoitteet. Oppilaan kanssa työskentelevillä tulee olla yhteinen ymmärrys oppilaan toimintakyvystä. Palapelimalli ei kuitenkaan tarjoa suunnitelmia siihen, minkä konkreettisten harjoitusten avulla koulupäivä etenee. Jokaiselle oppilaalle tuleekin valita hänen oppimistaan ja toimintakykyään parhaiten tukevat yksilölliset tavoitteet sekä sopiva hetki, tapa ja materiaalit kunkin tavoitteen harjoitteluun.

Harjoiteltavia HOJKS-tavoitteita valitaan sisällytettäväksi koulupäivän erilaisiin tilanteisiin, ja oppilaan henkilökohtaiset tavoitteet luodaan sen mukaan, minkä toimintojen oppiminen ja vahvistaminen hänelle on juuri tällä hetkellä ajankohtaista, mielekasta tai motivoivaa. Koulupäivistä rakennetaan oppilaalle mielekkäitä kokonaisuuksia. Toiminta-alueittain järjestettävässä opiskelussa oppimiseen hyödynnetään kaikkia arkisia tilanteita, esimerkiksi tehtävätunteja, päivittäin toistuvia rutiiniaskareita, retkiä ja teemapäiviä. Toiminta-alueittain opiskeleva oppilas hyötyy tavoitteista, joita vahvistetaan kaikilla hänen elämänsä osa-alueilla samansuuntaisesti. Asetetut tavoitteet kiinnittyvät oppilaan vahvuuksiin ja asioihin, joiden oppimiseen hän tarvitsee harjoitusta ja tukea.

Näin käytät Palapelimallia

Palapelimallissa on opetussuunnitelman mukaisesti viisi toiminta-aluetta. Palapelimallista löytyvien taulukoiden vasemmassa sarakkeessa on esimerkkejä toiminta-alueiden osa-alueista. Keskellä on esimerkkejä henkilökohtaisen opetuksen järjestämisestä koskevan suunnitelman (HOJKS) tavoitteista ja oikeanpuoleisessa sarakkeessa käytännön esimerkkejä, kuinka oppilasta voidaan tukea taitojen oppimisessa.

Esimerkki Palapelimallin käytöstä

Tarkasteltaessa esimerkiksi motorisia taitoja voisi oppilaan harjoittelun kohteena olla tarvittava voiman käyttö ja siitä johdettu tavoite: "Oppilas osaa tehdä puristusliikkeen oikealla kädellään sanallisen ohjeen avulla, esimerkiksi muovailuvahaa tai ketsuppipurkkia puristaessaan". Tällöin tavoite on oppilaalle hyvin konkreettinen ja hänen arkeensa liittyvä. Tavoitteessa ilmaistaan myös, millaisella tuella ympäristö tukee oppilasta tavoitteen saavuttamisessa. Tavoitellaanko itsenäistä toimintaa, vai onko tavoite saavutettu sanallisen ohjauksen, kuvatuken, mallintamisen tai esimerkiksi fyysinen vihjeen tai tuen avulla? Ohjauksessa huomioidaan se, että oppilas saa riittävästi aikaa toimia tavoitteen mukaisesti ennen kuin tuen määrää lisätään. Näin tavoite on mitattavissa ja arvioitavissa oleva.

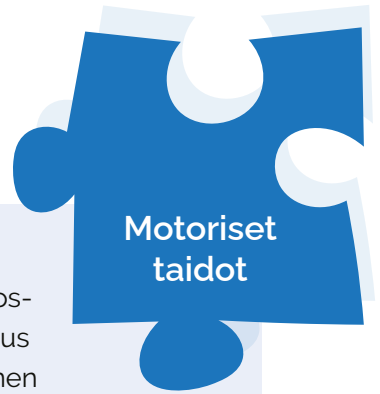
Tavoitteita pohdittaessa on hyvä samalla miettiä oppilaan oppimisen mahdollisuutta toimintaympäristöjen ja aikuisten ylläpitämien toimintamallien kautta. On tärkeää miettiä, onko asioita, joita ympäristössä tai aikuisten tiedoissa, taidoissa ja toiminnassa olisi muutettava, jotta oppilas pystyisi käyttämään jo olemassa olevia taitojaan, ja oppimaan itselleen merkityksellisiä uusia taitoja.

Palapelimallissa on viiden toiminta-alueen alla 22 alaotsikkoa ja niissä yli 260 tarkempaa aihekokonaisuutta. Nämäkin ovat vain esimerkkejä virittämään ajatuksia siitä, mitä kaikkea toiminta-alueet voivat pitää sisällään. Kun Palapelimallia käytetään HOJKS-tavoitteiden kirjaamisen tukena, on tärkeää pitää oppilas moniammatillisen keskustelun ytimessä. Mikä on hänen toimintakykynsä ja mitkä ovat ne uudet taidot, jotka tukevat juuri hänen osallisuuttaan ja osallistumistaan omissa toimintaympäristöissään. Toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa oppilaalle asetettavien tavoitteiden tulee olla oppilaalle saavutettavissa olevia, realistisia ja mielekkäitä. Opetuksessa tuetaan oppilaan kokonaiskehitystä ja edistetään sekä ylläpidetään oppilaan toimintakykyä ([POPS2014](#)). Palapelimalli-tukimateriaali ei kerro käyttäjälleen suoraan, mitä tavoitteita oppilaalle tulisi valita. Sopivien tavoitteiden selvittämisessä auttaa arkeen liittyvien kysymysten moniammatillinen pohtiminen yhdessä oppilaan kanssa ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Materiaalin loppuun on koottu kysymyksiä moniammatillisen tavoitekeskustelun tueksi.

Palapelimalli

- 1) tukee oppilaan toimintakyvyn kokonaisvaltaista hahmottamista
- 2) antaa mallia HOJKS-tavoitteiden asettelulle ja
- 3) auttaa huomioimaan aikuisten toiminnan ja oppimisympäristön vaikutuksen oppilaaseen.

Liikkumisen kehittymisen osatekijöitä ovat oppilaan motoristen taitojen ja fyysisten ominaisuuksien kehittyminen. Oppilaan myönteinen käsitys omasta kehostaan ja sen toiminnoista muodostaa pohjan, jolle oppilaan minäkuva ja luottamus omaan kykyihinkin rakentuvat. Aktiivinen toiminta ja motoristen taitojen harjoittaminen tukevat ja edistävät oppilaan liikkumisen kehittymistä.

Oppimisen tavoitteena on vahvistaa oppilaan kehon hahmotusta, edistää karkea- ja hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä oppia käyttämään näitä arjen eri tilanteissa. Usein aikuinen mahdollistaa omalla toiminnallaan ja ympäristöä muokkaamalla oppilaan motoristen taitojen kehittymisen. Lähtökohtana ovat oppilaan motoriset vahvuudet ja kehittymässä olevat taidot. Lisäksi tarvitaan riittävä määrä toistoja ja harjoittelumahdollisuuksia arjen eri tilanteissa. Motoriset taidot liittyvät kaikkiin toiminta-alueisiin ja motorisissa taidoissa kehittyminen edesauttaa usein myös muissa toiminta-alueissa kehittymistä. Motorisia taitoja harjoitellaan luontevasti osana muita toiminta-alueita.

Kehon hahmottaminen

"Kehon hahmotuksella tarkoitetaan taitoa tunnistaa ja nimetä kehon eri osia, taitoa tunnistaa kehon ääriviivat ja kehon eri puolet sekä taitoa ylittää kehon oletettu keskilinja."

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<ul style="list-style-type: none">tottuminen toisen ihmisen tuottamaan kosketukseen, muuhun aistiärsykkeeseen ja liikkeeseenoman kehon ja sen osien hahmottaminen toisen ihmisen kosketuksen kauttaoman kehon osien tunnistaminenoman kehon ja sen osien liikkeiden hahmottaminen.	<ul style="list-style-type: none">Oppilas pystyy vastaanottamaan ennakoidun kosketuksen arjen usein toistuvissa tilanteissa.Oppilas osaa ilmaista kosketusvihjeen avulla seuraavat kehonosat: pää, polvet, kädet, maha/vatsa.Oppilas osaa taputtaa käsiään yhteen sanallisen ohjauksen avulla.	<ul style="list-style-type: none">vahvan ja voimakkaasti tuntuvan otteen käyttäminenerilaiset kehoon osiin liittyvät leikit ja laulutsensorisen tuntemuksen yhdistäminen ko. kehon osasta leikkeihin ja lauluihinensin mallin antaminen ja oppilaan käsien ohjaaminen taputukseen, myöhemmin pelkkä mallin tai sanallisen ohjauksen antaminen.

Karkeamotoriset taidot

"Karkeamotoriset taidot tarkoittavat kehon suuria liikkeitä, kuten juokseminen ja hyppääminen. Karkeamotoriikka vaatii koordinoitua toimintaa, mikä mahdollistaa tasapainoisen liikkumisen ja hyvin kontrolloidut asennot."

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Asennossa pysyminen ja asennon vaihtaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • pään asennon ja sen liikkeiden hallitseminen • selinmakuulla oleminen • kyljelle kääntyminen ja kyljellään pysyminen • kierähtäminen selinmakuulta vatsalle ja päinvastoin • vatsamakuulla oleminen • konttausasentoon nouseminen ja siinä pysyminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa nostaa päänsä pystyyn, kun haluaa katsoa itseään kiinnostavaa kuvaa tai esinettä. • Oppilas pysyy kyljellään ilman tukea pienen hetken esim. pukemistilanteessa. 	<ul style="list-style-type: none"> • motivaation ja mielenkiinnon herättäminen toivottuun toimintaan esineen tai kuvan yms. avulla • esineen/kuvan yms. näyttäminen sillä korkeudella, että oppilas joutuu kohottamaan päätään • esineen/kuvan tms. vieminen siihen suuntaan, että oppilas joutuu kääntymään kyljelleen.
<p>Istuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • siirtyminen istumaan ja siitä pois • istuminen erilaisilla alustoilla • erilaiset istuma-asennot. <p>Siirtyminen istumasta seisomaan ja seisomasta istumaan</p> <ul style="list-style-type: none"> • istumasta seisomaan nouseminen • istuutuminen sängyn reunalle, tuolille, wc-istuimelle, autoon jne. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa istua penkillä ilman tukea noin viiden minuutin ajan. • Oppilas osaa nousta seisomaan siirryttäessä pyörätuolista työtuoliin, kun häntä ohjataan fyysisesti koko toiminnan ajan. • Oppilas osaa arvioida itsenäisesti sopivan etäisyyden tuoliin/penkkiin/wc-istuimeen istuessaan alas. 	<ul style="list-style-type: none"> • istuminen lattialla, penkillä, tuolilla tai pallon päällä • istumisen harjoittelu esim. taivuttamalla vartaloa eteen tai sivulle, tavoittelemalla esineitä • istuminen erilaisissa asennoissa: esim. täys- ja risti-istunta, sivuistunnat • seisomisen harjoittelu eri tilanteissa ja eri pituisia aikoja mahdollisimman paljon (esim. pyörätuolista tuoliin siirryttäessä esim. pyörähdyslaudan avulla) • mallin ja sanallisen ohjauksen antaminen harjoiteltaessa istuutumista eri tilanteissa.

Karkeamotoriset taidot

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Seisomaan nouseminen eri tavoin</p> <ul style="list-style-type: none"> • polviseisonta • kyykkyasento. <p>Seisominen</p> <ul style="list-style-type: none"> • seisominen paikallaan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa siirtää oikean jalan eteen ponnistus-asentoon kevyellä fyysisellä ohjauksella. • Oppilas osaa nousta itsenäisesti lattialta seisomaan kyykkyasennon kautta. • Oppilas osaa seistä paikallaan noin minuutin ajan itsenäisesti, esim. housuja nostettaessa. 	<ul style="list-style-type: none"> • kirjan katselu/tehtävien tekeminen polviseisonnassa tukeutuen lantiolla penkkiä/ isoa palloa vasten • oppilaan ohjaaminen laskeutumaan seisomasta kyykkyyn ja pitämään käsillä kiinni esim. pöydän reunasta • seisominen paikallaan taivut-taen vartaloa eteen tai sivulle, tavoitellen esinettä eri suunnista.
<p>Käveleminen itsenäisesti tai apuvälineiden avulla</p> <ul style="list-style-type: none"> • käveleminen etu- ja takaperin, sivuttain • eri pituisten matkojen käveleminen • erilaisilla alustoilla käveleminen • portaissa käveleminen • esteiden väistäminen kävellessä • käveleminen kävelytelineellä, kyynärsauvoilla jne. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa ottaa muutaman askeleen sivulle tuettuna siirtymätilanteissa. 	<ul style="list-style-type: none"> • askeleiden ottamisen harjoitteleminen tuettuna ja mallin mukaan haluttuun suuntaan esim. siirryttäessä wc-istuimelle • erilaisissa maastoissa, portaisissa, muiden ihmisten joukossa liikkuminen.
<p>Liikkuminen apuvälineen avulla</p> <ul style="list-style-type: none"> • pyörätuolilla kelaaminen • sähköpyörätuolilla ajaminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa kelata pyörätuolilla kahta kättä käyttäen luokasta ruokalaan, kun saa hetkittäin fyysisestä tukea. • Oppilas osaa ohjata sähköpyörätuolia koulun käytävällä muiden oppilaiden seassa, kun saa etäältä annettua sanallista ohjausta tarvittaessa. 	<ul style="list-style-type: none"> • itsenäisen kelaamisen harjoitteleminen lyhyillä matkoilla esim. ensin luokassa, wc:hen siirryttäessä jne. • sähköpyörätuolilla ajamisen harjoitteleminen isommassa tilassa esim. liikuntasalissa pujottelua esteitä väistellen.
<p>Muu liikkuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • ryömiminen, konttaaminen, karhunkäynti, kiipeäminen, hyppääminen, juokseminen jne. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa liikkua itsenäisesti ryömien lattialla paikasta toiseen. 	<ul style="list-style-type: none"> • motivaation ja kiinnostuksen herättäminen liikkumiseen ylipäänsä/eri tavoin • huolehditaan siitä, että oppilaalla on mahdollisuus liikkua eri tavoin.

Karkeamotoriset taidot

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Tasapaino</p> <ul style="list-style-type: none"> • tasapainon säilyttäminen istuessa, seistessä ja liikkeessä • erilaisten liikekokemusten mahdollistaminen (kieriminen, pyöriminen, keinuminen) • turvallinen liikkuminen ympäristössä (erilaisilla alustoilla ja maastossa). 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa kävellä itsenäisesti maastossa muun ryhmän tahdissa esim. metsäretkellä. 	
<p>Liikunnan lajitaidot</p> <ul style="list-style-type: none"> • leikit • joukkuepelit • erilaiset lajikokeilut (esim. luistelu, hiihto, pallopelit, uiminen) • liikuntavälineiden käyttäminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa pelata polttopalloa, kun saa hetkellistä fyysistä ohjausta pallon heittämiseen. • Oppilas osaa luistella itsenäisesti luistelukelkan avulla koulun liikuntatunnin ajan. • Oppilas osaa uida itsenäisesti 10 metriä uinnin apuvälineiden avulla. 	<ul style="list-style-type: none"> • pallo, jota käytetään voi olla iso ja hidas, pallossa on helistin sisällä, on kirkkaan värinen jne. • mietitään, kuinka monta pelaajaa on sisällä tai ulkona, kuinka suuri alue on • mietitään mitä apuvälineitä tai avustusta oppilas tarvitsee pystyäksään pelaamaan/ osallistumaan.
<p>Fyysinen aktiivisuus ja lihasvoima</p> <ul style="list-style-type: none"> • fyysinen aktiivisuus ja jaksaminen • aktiivinen toiminta ja lepo • lihasvoima • palautuminen ja rentoutuminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas ilmaisee, kun ei enää jaksaa seistä, koska tunnistaa jalkojen väsyvän. • Oppilas osaa rentoutua paikallaan maaten pienen hetken (10 min) musiikkia kuunnellen. 	<ul style="list-style-type: none"> • tekemisen ja tauottamisen rytmittäminen • rentoutumisen ja hengityksen harjoittelu • sanotetaan oppilaan jaksamista • opitaan tunnistamaan, millaista oppilaan käyttäytyminen on, kun hän ylikuormittuu (esim. häiriö käyttäytyminen, yliaktiivisuus, uneliaisuus).

Hienomotoriset taidot

"Hienomotoriset taidot tarkoittavat pieniä tarkkuutta vaativia liikkeitä. Nämä taidot kehittyvät karkeamotorisista taidoista. Välineen käsittelytaitojen harjoittelu on parasta harjoitusta myös hienomotorisille taidoille."

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Käsien käyttäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • kurkottaminen, työntäminen, vetäminen, heittäminen, kiinniottaminen, käsiin tukeutuminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa ottaa piponsa naulakosta, kun hän saa tarttumiseen hetkellistä fyysistä ohjausta. • Oppilas osaa työntää itse oven auki. 	<ul style="list-style-type: none"> • esim. lempipehmon/pipon ottaminen ensin penkiltä ja sitten naulakosta • työntämisen harjoittelu niin, että aikuisen työntäessä isoa palloa oppilas työntää samaan aikaan palloa vastaan.
<p>Käsien käyttäminen esineiden käsittelymiseksi</p> <ul style="list-style-type: none"> • tunnusteleminen, tarttuminen, irrrottaminen, poimiminen, esineen siirtäminen kädestä toiseen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa käyttää molempia käsiään laittaessaan kahta pinottavaa esinettä päällekkäin, sanallisesti ohjattaessa. 	<ul style="list-style-type: none"> • esim. pienien ja isojen esineiden, eri muotojen ja pintojen tunnusteleminen • tarttuminen koko kädellä, pinsettioitteella, kynäotteella • käsittelyyn liittyen esim. rakenteleminen, kokoaminen, muovaileminen • sormien liikkeiden harjoittelu esim. koskettamisen, painamisen, pyyhkäisyjen avulla.
<p>Esineen nostaminen ja kantaminen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nostaminen yhdellä tai kahdella kädellä • siirtäminen paikasta toiseen yhdellä tai kahdella kädellä. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa kantaa kahdella kädellä painavia esineitä, esim. ruokatarjottimensa astioineen astioiden palautustiskiinkin, kun saa jatkuvaa fyysistä ohjausta. 	<ul style="list-style-type: none"> • harjoitellaan pelkän tarjottimen kantamista, tyhjien asioiden pois vientiä tarjottimella.

Hienomotoriset taidot

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Käsien käytön yleistyminen ja monipuolistuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • kätisyyden vakiintuminen • silmien ja käsien yhteistyö • toiminen kahdella kädellä • käsillä toimiessa tarvittavan voiman käyttö • apuvälineiden tarkoituksenmukainen käyttö kynätyökentelyssä, askartelussa, käsitöissä ja päivittäisissä toiminnoissa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa tehdä ketju-silmukan kuvatuun avulla. • Oppilas osaa tehdä puristusliikkeen oikealla kädellään sanallisen ohjeen avulla, esimerkiksi muovailuvahaa tai ketsuppurkkia puristaessaan. 	<ul style="list-style-type: none"> • silmien ja käsien yhteistyötä voi harjoitella yhdessä pitää kiinni esim. lasista ja purkista/kannusta • ketjusilmukoita voi tehdä pak-sulla langalla ja isolla koukulla tai vain koukun sijaan käsin • kahdella kädellä toimimista voi harjoitella esim. siten, että molemmilla käsillä on sama tehtävä tai käsillä on eri tehtävät • käsien tarkoituksenmukaista voimankäyttöä voi harjoitella esim. koskettamisen/puristamisen, juomalasin nostamisen, kirjoittamisen avulla • monipuolista käsien käyttöä voi harjoitella esim. hiiren, näppäimistön ja/tai kosketusnäytön käytöllä.

 Motoristen toimintojen suunnitteleminen ja ohjaaminen

“Motorisilla toimintoilla tarkoitetaan liikkeiden ja asennon säätelyä, joka on usein tahdonalaista toimintaa. Motoristen toimintojen suunnittelu ja ohjaaminen tapahtuvat kuitenkin aivoissa.”

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<ul style="list-style-type: none"> • liikkeelle lähteminen, pysähtyminen, suunnan vaihtaminen • oman hyvän työskentelyasennon tunnistaminen ja tarvittaessa asennon korjaaminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa vaihtaa sovitusti liikkumissuuntaa pillinvihellyksestä liikuntatunnilla. • Oppilas osaa korjata istuma-asentoaan tuolilla sanallisen ja tarvittaessa kosketusvihjeen avulla. 	<ul style="list-style-type: none"> • erilaisissa maatoissa liikkuminen sekä toiminnan ja liikkeiden muuttaminen tarpeen mukaan (esim. pienelle tai isolle kivelle astuminen) • huonon ja hyvän istuma-asennon vertaaminen valokuvasta.

Oppimisen lähtökohtana on vuorovaikutuksen muodostuminen ja sen pohjalle rakentuva kommunikoinnin ymmärtämisen ja tuottamisen harjoittelu. Tavoitteena on, että oppilas on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, tulee ymmärretyksi ja ymmärtää itsekin muita oppilaita ja aikuisia.

Esteettömässä kommunikointiympäristössä käytetään puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja, kuten kuvia ja tukiviittomia. Aikuisen taito olla kiinnostunut, vastata vuorovaikutusaloitteisiin ja antaa oppilaalle aikaa kertomiseen mahdollistaa oppilaan kielen ja kommunikointitaitojen edistymisen.

Kieltä ja kommunikointia opitaan kommunikointikumppanin antaman mallin avulla. Mallittamisella tarkoitetaan sitä, että kommunikointikumppani antaa mallia kommunikoinnin apuvälineen käyttämisestä käyttämällä sitä itse oppilaan seuratussa. Taitoa harjoitellaan kaikissa arjen tilanteissa.

Vastavuoroisuus vuorovaikutustilanteissa

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Ilmaisun ja kohtaamisen tarve</p> <ul style="list-style-type: none"> • reagoiminen toisen läsnäoloon • yhteyden muodostaminen (esim. katsekontaktin ottaminen, koskettaminen, hakeutuminen toisen seuraan). <p>Jaettu tarkkaavuus ja tavoitteellinen vuorovaikutus</p> <ul style="list-style-type: none"> • yhteisen kiinnostuksen kohteen havaitseminen, jakaminen ja ylläpitäminen • kommunikoinnin kohdentaminen kumppanille • aloitteiden tekeminen tuetusti tai itsenäisesti. <p>Vastavuoroisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> • taito odottaa • taito vuorotella • taito aloittaa, jatkaa ja ylläpitää vuorovaikutusta tilanteeseen sopivalla tavalla. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa reagoida ilmeen muutoksella, kun kuulee nimensä lähietäisyydeltä. • Oppilas osaa reagoida äänellään toisen ihmisen kosketukseen. • Oppilas osaa ilmaista katseellaan haluavansa pallon sanallisen muistutuksen jälkeen ("kun haluat pallon, katso palloa ja sitten minua"). • Oppilas osaa odottaa pienryhmässä vuoroaan edellisen puhujan vuoron loppuun asti kuvatuella avulla. 	<ul style="list-style-type: none"> • lapselle merkityksellisten asioiden etsiminen ja löytäminen • odottaminen, ajan ja tilan antaminen kommunikointialoitteille • kommunikointikumppanin sensitiivisyys pienimmillekin aloitteille, ilmaisuille ja toiminnalle ja niihin vastaaminen • oman ilmaisun mukauttaminen tilanteen ja kommunikointikumppanin mukaan • yhteisen ymmärryksen tarkistaminen.

Kommunikointikeinojen käyttäminen ja kielen käyttötaidot

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Käyttötarkoitukset ja kommunikointiympäristöt</p> <ul style="list-style-type: none"> • kuvan ja esineen tai asian yhteyden ymmärtäminen • kertominen, vastaaminen, kysyminen, kommentointi, nimeäminen, pyytäminen, tervehtiminen, kyllä/ei-ilmaiseminen • kohtelias ilmaiseminen (kiitos, anteeksi) • oman mielipiteen ja tahdon ilmaiseminen • tunteiden ja tarpeiden ilmaiseminen • leikillisyyden ja vitsailun ilmaiseminen • taito ilmaista, että ei ole tullut ymmärretyksi • kommunikointi muuttuvissa tilanteissa ja eri ympäristöissä: yksi tai useampi, tuttu tai vieras, ikäoveri tai aikuinen kommunikointikumppanina. <p>Kommunikointilaitteiden ja -tekniikoiden käyttäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • kansion, puhelaitteen, puhelimen, tabletin, tietokoneen sekä muiden laitteiden ja tekniikoiden käyttäminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa tunnistaa "WC"-merkin eri ympäristöissä, kun hänen tarkkaavuutensa ohjataan merkin suuntaan. • Oppilas osaa pyytää kaveria mukaan leikkiin viittomalla "leikkiä" ja katsomalla kaveria saatuaan toimintaan mallin. • Oppilas osaa ilmaista haluvansa juoda: oppilas valitsee juoda-kuvan kahdesta kuvasta kysyttäessä. • Oppilas osaa kertoa itselleen merkityksellisestä tapahtumasta yksisanaisesti kommunikointilaitteellaan, kun hänet ohjataan ensin oikeaan kategoriaan. • Oppilas oppii kohdistamaan katseensa riittävän pitkäksi ajaksi haluamaansa merkkiin katseohjattavalla tietokoneella. • Oppilas löytää omat perheenjäsenensä kommunikointikansiostaan itsenäisesti, koska muistaa reitin ihmiset-kategorian kautta. 	<ul style="list-style-type: none"> • erilaisten kommunikointiympäristöjen mahdollistaminen esimerkiksi leikeissä, asioimistilanteissa koulussa ja retkillä lähiympäristöön (esim. kaupat) • tilanteiden mahdollistaminen, joissa oppilas voi aloitteellisesti kertoa, kieltäytyä ja vitsailla • oppilaille merkityksellisten sisältöjen päivittäminen kommunikoinnin apuvälineelle • aikuiset tuntevat kommunikoinnin apuvälineen sisällön ja perustekniikan, jotta voivat ohjata oppilasta oppimaan laitteen käyttöä kommunikoinnissa • kommunikoinnin apuvälineiden ottaminen mukaan, aktiivinen käyttäminen ja mallittaminen kaikissa eri tilanteissa ja ympäristöissä • oppilaan ja lähiympäristön sitoutuminen sovittuihin kommunikointikeinoihin ja tarvittaessa kommunikaatio-ohjaukseen hakeutuminen.

 Puheen ja kielen ymmärtäminen

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Ei-kielellisten viestien ymmärtäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • ilmeiden, eleiden ja kehon kielen ymmärtäminen • äänensävyjen ymmärtäminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa rauhoittua tilanteeseen sopivalla tavalla, kun hänelle viitotaan keholle "odota", sillä hän ymmärtää hänelle viitotun asian merkityksen. 	<ul style="list-style-type: none"> • ei-kielellisen toiminnan sanoittaminen ääneen tilannekontekstissa.
<p>Käsite- ja sanavarasto, kielen rakenne</p> <ul style="list-style-type: none"> • oppilaan elämänpiiriin kuuluvien peruskäsitteiden ja -sanaston ymmärtäminen • lauserakenteiden ja taivutettujen sanojen ymmärtäminen • kysymysten ja ohjeiden ymmärtäminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osoittaa ymmärtävänsä kysymyssanan "missä" merkityksen lyhyessä lauseessa, kun kysymyssanan yhteydessä näytetään sitä esittävää merkkiä. • Oppilas osaa toimia kaksiosaisen, kuvitetun ohjeen mukaan: esim. hae sakset ja leikkaa. 	<ul style="list-style-type: none"> • kuvitetut ohjeet ymmärtämisen tukena • sanaston ja lauserakenteiden mallittaminen esimerkiksi kommunikointikansiolla.

 Ilmaiseminen

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Ei-kielellisten viestien ilmaiseminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • olotilan ilmaiseminen ääntelyllä, kehon asennoilla ja liikkeellä • huomion ja vuoron ottaminen ääntelyllä ja kehon liikkeillä (esim. kasvojen ilmeillä, käden liikkeillä ja asennoilla) • ilmaiseminen piirrosten ja valokuvien avulla. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa pyytää äänellään lähellä olevan tutun ihmisen huomiota. • Oppilaan kertoessa valokuvasta/piirroksista, hän osaa näyttää sitä muille sanallisen ohjeen avulla. 	<ul style="list-style-type: none"> • lapselle merkityksellisten asioiden etsiminen ja löytäminen • odottaminen, ajan ja tilan antaminen kommunikointialoitteille • kommunikointikumppanin sensitiivisyys pienimmillekin aloitteille, ilmaisuille ja toiminnalle ja niihin vastaaminen • oman ilmaisun mukauttaminen tilanteen ja kommunikointikumppanin mukaan • yhteisen ymmärryksen tarkistaminen.
<p>Kielelliset perusvalmiudet, kielen rakenne</p> <ul style="list-style-type: none"> • oppilaan elämänpiiriin kuuluvien peruskäsitteiden ja -sanaston käyttäminen • lausetasoinen ilmaisu, joka tukee ymmärretyksi tulemistä • erilaisten lauseiden hallitseminen (mm. kysymyslauseet, kieltolauseet). 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa kieltäytyä kertomalla "en halua" kommunikointilaitteellaan. 	<ul style="list-style-type: none"> • sanaston ja lauserakenteiden mallittaminen esimerkiksi kommunikointikansiolla • oppilaan ilmaisun rikastuttaminen jatkokysymyksillä, tarkentamisella ja laajentaminen • merkityksellisten sanojen etsiminen oppilaskohtaisesti • ohjaaminen lausetasoisuuteen ja monipuoliseen kielen käyttöön (kommentoiminen, kysyminen, kertominen jne.).
<p>Artikulaatio</p> <ul style="list-style-type: none"> • ilmaisujen ymmärrettävyys tutuille ja vieraille (esim. puheella tai viittoen). 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas tuottaa ymmärrettävästi hänelle merkitykselliset sanat: ANNA, ÄITI, JOO. • Oppilas viittoo ymmärrettävästi ja toisistaan erottuen: TYKÄTÄ, HALUTA. 	<ul style="list-style-type: none"> • puhuminen ja viittominen selkeästi, rauhallisesti ja tilannesidonnaisesti.

Oppimisen tavoitteena on oppilaan ryhmässä toimiminen ja toimintaan osallistumisen kehittyminen. Opetus sisältää erilaisissa oppilaan elämän kannalta merkityksellisissä ympäristöissä toimimista. Sosiaaliin taitoihin kuuluvat myös vuorovaikutus- ja tunnetaitojen harjoittelu. Oppilaan itsetuntemusta ja halua osallistua tuetaan tarjoamalla yrittämisen kautta onnistumisen kokemuksia turvallisessa oppimisilmapiirissä.

Sosiaalisten taitojen opetuksessa huomioidaankin kokonaisuus: oppilaan kehityksen kannalta mielekäs toiminta, osallistumisen ja toimintaan liittymisen kannalta toimintakykyä edistävien taitojen harjoittelu sekä taitojen harjoittelua tukevat oppimisympäristö- ja toimintamalliratkaisut.

Ryhmässä toimimisen taidot

"Ryhmässä toimimisen taidot ovat muun muassa kaveri- ja leikkitaitoja: taitoa neuvotella, vuorotella, jakaa, kuunnella ja ratkaista ristiriitoja eri ihmissuhteissa."

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Kaveri- ja leikkitaidot</p> <ul style="list-style-type: none"> tuttujen ja vieraiden ihmisten kanssa toimiminen neuvottelemine, vuorottelemine, jakamine, ristiriitojen ratkaisu muiden kuuntelemine ja huomioimine kyky pyytää ja antaa apua yksin leikki, rinnakkaisleikki, yhteisleikki vapaat leikit, sääntöleikit, roolileikit, mielikuvitusleikit leikkiin liittyminen sosiaalisten sääntöjen ja sopimusten noudattamine sosiaalisten tilanteiden lukutaito (esim. etäisyys, eleet) pari- ja ryhmätyöskentely yhteydenpito esim. puhelimella (soittamine, viesti, sosiaalinen media). 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas tervehtii kaveriaan sopivalta etäisyydeltä sanallisella muistutuksella (sen sijaan, että yrittäisi nostaa kaverin paitaa kohtaamistilanteessa). Oppilas osaa lainata lueaan vieressään olevalle kaverille, kun huomaa kaverin pyynnön aikuisen pienellä tuella. Oppilas osaa pyytää apua ('minä tarvitsen apua') itsenäisesti kommunikointitilanteeseen lautapelitilanteessa. Oppilas osaa vuorotella hänelle tutuksi tullessa leikki- ja pelitilanteessa pienessä ryhmässä (4 oppilasta). Oppilas osaa kertoa vanhemmalleen lähetettävän tekstiviestin sisällön (valittavan kuvan ja siihen liittyvän viestin), kun kertomista tuetaan pikapiirtäen. Oppilas osaa ikävää kokiesaan kertoa toiveestaan soittaa isoäidilleen sosiaalisen kuvatarinan mukaisesti. 	<ul style="list-style-type: none"> sosiaaliset kuvatarinat toiminnan ohjauksen tueksi – muistittin tueksi oppilaalle ja johdonmukaisen ohjauksen tueksi aikuisille kuvallinen muistutus pohja siitä kenen vuoro on esimerkiksi puhua tai heittää noppaa lyhyet, helpot sääntöleikit selkeästi kuvitettuna vaihe vaiheelta vaiheittain etenevä kuvatuksi mukana toiminnassa sopiva kommunikoinnin apuväline saatavilla ja sopivalla tuella kaikissa tilanteissa, myös vapaa-ajan- ja siirtymätilanteissa.

Tunne- ja itsesäätelytaidot

"Kyky tiedostaa, tunnistaa ja ilmaista tunteita, tunteiden säätely sekä kyky empatiaan."

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • omien ja muiden tunteiden ja olotilan tunnistaminen ja nimeäminen (esim. ilo, suru, pelko, viha, ikävä, väsymys). <p>Tunteiden ilmaiseminen ja itsesäätelyminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • oman tunnetilan ilmaiseminen tilanteeseen sopivalla tavalla ja voimakkuudella • oman ja toisten tunteiden erottaminen toisistaan • sääntöjen ja ohjeiden mukaan toimiminen • toiminnan ja käyttäytymisen vaihtaminen joustavasti eri tilanteissa • mielipide-erojen ja erimielisyyksien esittäminen ja niihin vastaaminen sopivalla tavalla. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas tunnistaa erilaisista kuvista tunteet iloinen, surullinen ja vihainen. • Oppilas osaa kuvamuistutus- tuella viittoa "auta", kun tarvitsee ryhmätoiminnasta oman rauhallisen hetken (pöydän kaatamisen sijaan). 	<ul style="list-style-type: none"> • nimetään oppilaan omia keho-reaktioita ja yhdistetään niihin sopiva tunne esim. sanoin, kuvin, viittomin • muiden ihmisten toiminnan ja toimintaan liittyvien, nähtävissä olevien tunnereaktioiden jäsentämistä oppilaille esim. pikapiirtämisen avulla • tunteiden tunnistaminen saduista, tarinoista, näytelmistä, elokuvista, musiikista ja keskusteluista • oppilaan oman vireystilan tunnistamisen ja toimintaan sopivaan vireystilaan palauttamisen tukeminen esimerkiksi kuvin: "Näytät väsyneeltä – auttaisiko siihen venyttely, kävely vai lasi vettä?"

KOGNITIIVISET TAIDOT

Kognitiiviset taidot

Opetuksen tulee tukea oppimiseen, muistamiseen ja ajattelemiseen liittyvien prosessien kehittymistä. Oppimisen tavoitteena on, että oppilas aktivoituu ja oppii käyttämään aistejaan ympäröivän todellisuuden hahmottamiseen.

Kognitiivisten taitojen oppimisen tulee sisältää aistien stimulointia ja harjoittamista, valinnan, luokittelun, ongelmanratkaisun ja päätöksenteon sekä syy-seuraussuhteen oppimista edistäviä osa-alueita. Oppimisen tavoitteena on kehittää lukemisen, kirjoittamisen ja matemaattisten taitojen perusvalmiuksia. Oppiaineiden sisällöistä voidaan saada aineistoa kognitiivisten taitojen oppimiseen. Oppimistilanteissa ja opetuksen suunnittelussa huomioidaan oppilaan yksilölliset tavat ja mahdollisuudet käyttää eri aistikanavia ja aistinvaraista tietoa.

Aistinvarainen toiminta

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
Näönvarainen toiminta <ul style="list-style-type: none">katseella seuraaminenkohteiden löytäminen ja tunnistaminen (esim. ihmiset ja esineet)ympäristön hahmottaminen (esim. etäisyydet ja suhteet) näönvaraisestiliikkuminen näönvaraisesti.	<ul style="list-style-type: none">Oppilas seuraa katseellaan noin metrin etäisyydellä liikutettavaa esinettä sanallisen tuen avulla.Oppilas löytää luokasta tullessaan oman, reunimmaisena sijaitsevan naulakkopaikkansa itsenäisesti.	<ul style="list-style-type: none">taskulampun valon tai oppilaalle kiinnostavan esineen liikkeen seuraaminenoppilaalle tutuista henkilöistä otettujen valokuvien lajitteluvisuaalistetaan ja selkeytetään oppimis- ja toimintaympäristöjä.
Kuulonvarainen toiminta <ul style="list-style-type: none">ääniin reagoiminenerilaisten äänien tunnistaminenäänien paikantaminenpuheen erottaminen muista äänistäpuhujan tunnistaminen äänestärytmin tunnistaminensävelkulun tunnistaminen.	<ul style="list-style-type: none">Oppilas tunnistaa ajan päättymisen merkin itsenäisesti (ajastimen tuttu hälytysääni) luokkatilanteessa.	<ul style="list-style-type: none">äänien ja äänen lähteen yhdistämistä tukevat harjoitukset, esim. nimilaulutäänibingot, esim. arjesta tutut äänet.
Muu aistinvarainen toiminta <ul style="list-style-type: none">aistiärsykkeiden havaitseminen ja niihin reagoiminen (esim. lämpötila, värinä, paine)perusaistien käyttäminen erilaisissa tilanteissa; (maku-, haju-, tunto- ja asentoaisti).	<ul style="list-style-type: none">Oppilas osaa erottaa kädelään kuumaa ja lämpöistä vettä (mm. käyttää vesihanaa turvallisesti).	<ul style="list-style-type: none">Erialaisten materiaalien tutkiminen, niiden ominaisuuksien nimeäminen (myös visuaalinen tuki), muistelu ja vertailu.

Päätelytaidot

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Valitseminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • valitseminen "kyllä" tai "ei" • valinnan tekeminen konkreettisten esillä olevien vaihtoehtojen joukosta • valitseminen symbolisten vaihtoehtojen joukosta (esim. sanotaan vaihtoehdot ääneen tai näytetään kuvina) • valitseminen ilman annettuja vaihtoehtoja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa tehdä valinnan neljästä kuvin tuetusta vaihtoehdosta oppimistilanteessa. 	<ul style="list-style-type: none"> • oppilaalle tarjotaan arjessa hänen taitotasolleen sopivia valintatilanteita, joita vahvistetaan välittömällä palautteella (esim. oppilaan katsoessa valintatilanteessa maitoa, sanoitetaan havainto: "Hienoa, valitsit maidon" ja kaadetaan maitoa lasiin) • tuetaan oppilaan kykyä suunnata, ylläpitää ja siirtää tarkkaavaisuutta kulloinkin valinnan kohteena oleviin asioihin ja esineisiin.
<p>Vertaaminen ja luokitteleminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • samanlaisten tunnistaminen • ominaisuuksien nimeäminen • luokitteleminen/järjestäminen ominaisuuksien mukaan (esim. väri, muoto, koko, syötävät asiat – ei syötävät asiat) • yläkäsitteiden nimeäminen (esim. eläimet) • esineen tunnistaminen kuvailun perusteella • esineen kuvaileminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa lajitella kuvitettuja arjen esineitä koon mukaan selkeän tehtäväpohjan avulla (iso, keskikokoinen, pieni), kun kokoero esineillä on selkeä. 	<ul style="list-style-type: none"> • konkreettisten esineiden lajittelu (esim. sukkaparien yhdistäminen) • muotojen etsiminen huoneesta tai kuvitetusta materiaalista mallin mukaan ja ilman mallia • oppilaan arjesta tuttujen esineiden kuvailun harjoittelu • paritehtävänä arvuuttelu tehdyn kuvailun perusteella • yläkäsitteiden harjoittelu oppilaan arjesta tuttuja käsitteitä hyödyntäen.

Päätelytaidot

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Syy-seuraussuhteiden ymmärtäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> esineen pysyvyys, vaikka se ei olisi näkyvässä (esim. piilottaminen, etsiminen) oman toiminnan ja ilmaisun vaikutuksen huomaaminen avun pyytäminen ja avun vaikutuksen huomaaminen oppimistilanteiden ja arjen toiminnan välisen yhteyden rakentuminen. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas osaa etsiä itseään kiinnostavan esineen, kun se piilotetaan oppilaan nähden, hänen saatavilleen. Oppilas osaa kuvallisella muistutustuella keskeyttää toimintansa ja herättää lähellä olevan ihmisen huomion kosketuksellaan tarvitessaan apua. 	<ul style="list-style-type: none"> ympäristön tekeminen ennakoitavaksi: oppimisympäristön järjestäminen monikavaisesti oppilaan toimintaa ohjaavaksi toistuvat toimintatavat ja rutiinit, joita luodaan alkuun strukturoitujen avulla muistutetaan oppilasta kuvin toiminnan tavoitteista oppilaalle mallitetaan tilanteita, sanallisesti ohjataan toimintaa sekä annetaan aikaa ilmaista itseään oman toiminnan pysyvyyttä voi harjoitella konkreettisilla ja välittömän reaktion antavilla harjoituksilla, kuten heilautan nyrkkiä, jolloin rummusta kuuluu ääni.
<p>Ongelman ratkaiseminen</p> <ul style="list-style-type: none"> ongelman tunnistaminen avun pyytäminen ratkaisun keksiminen tuettuna tai itse toimintatavan valinta ratkaisun keksiminen itselle merkitykselliseen ongelmaan apuvälineiden käyttäminen ongelman ratkaisemiseksi ratkaisuvaihtoehtojen arvioiminen. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas osaa toiminnallaan etsiä ratkaisua arjen usein toistuvissa ongelmanratkaisutilanteissa sinnikkäästi ja sanallisen tuen avulla: esim. siirtää tiellä olevaa estettä, että meneillään oleva toiminta voisi jatkua. 	<ul style="list-style-type: none"> oppilaalle annetaan aikaa ja oikea-aikaisesti tukea, kun hän yrityksen ja erehdyksen kautta pohtii arjen ongelmanratkaisutilanteita sosiaalisen tilanteen havainnollistamisessa käytetään tukena pikapiirtämistä oppilasta ohjataan antamalla hänelle malli siitä, kuinka hän voi hyödyntää käytössään olevia apuvälineitä arjen eri ongelmanratkaisutilanteissa.
<p>Kielellinen päättely</p> <ul style="list-style-type: none"> sana- ja käsitevarasto kielen ymmärtäminen ja kielellinen päättely esimerkiksi keskustelussa. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas osaa luokitella vaate- ja ruokasanastoa yläkäsitteiden mukaisesti. 	<ul style="list-style-type: none"> oppilaan kanssa keskusteltaessa voidaan käyttää esimerkiksi kuvia sanavaraston kartuttamisen ja kielen ymmärtämisen tukemiseen arjen havainnoista ja niihin liittyvistä päätelmistä keskusteleminen yhdessä oppilaan kanssa käytännönläheisellä tasolla, esim. sää – vaatetus, liikkumiseen käytettävä tila – vauhti, omien kehotuntemusten havainnointi – tarpeiden nimeäminen.

Muisti

"Tiedon tallentuminen muistiin ja sen mieleen palautuminen tarvittaessa."

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
Työmuisti <ul style="list-style-type: none"> kuullun tai nähdyn materiaalin mielessä pitäminen ja käsittelemisen hetkellisesti toimiminen lyhyen ohjeen mukaisesti (esim. visuaalinen tuki kuvin). 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas osaa pelata muistipeliä kolmella parilla, kun kuviin lisätään tarvittaessa äänivihje muistin tueksi. Oppilas osaa toimia kolmevaiheisen ohjeen mukaisesti, kuvatuon avulla, tutussa ympäristössä. 	<ul style="list-style-type: none"> erilaiset, erikokoiset ja erisisältöiset muistipelit kuvien käyttäminen muistin tukena arjen eri tilanteissa, esim. pukeutuminen, repun pakkaaminen, käsien peseminen, leikissä oman roolin mukaan toimiminen, tehtävän tekeminen.
Pitkäkestoinen muisti <ul style="list-style-type: none"> tiedon tallentaminen, tiedon säilyttäminen, tiedon hakeminen muistista eli mieleen palauttaminen. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas osaa kysyttäessä kertoa oppitunnilta poissaolevan luokkakaverin nimen, kun näkee paikallaolijat, koska pystyy palauttamaan mieleensä kaikki luokan oppilaat. Oppilas osaa kertoa eilisen päivän tapahtumasta hänelle annetun vaihtoehdoisen vihjeen avulla: esim. Olitko eilen uimassa vai kirjastossa? 	<ul style="list-style-type: none"> tutuksi tulleen tarinan läpikäyminen omin sanoin, pilkottuna ja keskeisiä käsitteitä kuvitteen yhdessä oppilaan kanssa (esim. palautusvihjeet ja vaihtoehdoista tunnistaminen apuna) ulkoisten, muistia tukevien välineiden käyttäminen (esim. kalenteri ja kännykän hälytys).

Fonologinen tietoisuus (eli kielellinen tietoisuus)

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
Tietoisuus sanoista <ul style="list-style-type: none"> sanan pituuden ja merkityksen erottaminen toisistaan kuulon ja näönvaraisesti puhuttujen tai viitottujen ja kirjoitettujen sanojen välisen yhteyden oivaltaminen. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas yhdistää kuulemansa sanan oikeaan asiayhteyteen kuvatuon avulla: kuusi, 6, voi, voi!, mato, matto. 	<ul style="list-style-type: none"> kuvan avulla havainnollistetaan sanan merkityksen muuttuminen (kuusi: puu/numero).

Fonologinen tietoisuus

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
Tietoisuus tavuista <ul style="list-style-type: none"> tavurytmi puhutussa kielessä puhutun ja kirjoitetun sanan jakaminen tavuiksi tavujen yhdistäminen sanaksi tavujen tuottaminen kirjoittamalla. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas osaa yhdistää itsenäisesti oikeat tavut sanoiksi neljän tavun joukosta. Sanat ovat: äiti, isä, maito. 	<ul style="list-style-type: none"> toiminnallinen sanojen tavuiksi pilkkominen liikettä hyödyntäen (taputukset, kauhomiset, hyppelyt, tömistykset, nyökkäämiset).
Tietoisuus riimeistä <ul style="list-style-type: none"> riimin tunnistaminen riimin tuottaminen. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas oppii kuvin tuettuna täydentämään tutuksi tulleen riimilorun oikeilla riimeillä (3 riimiparia). 	<ul style="list-style-type: none"> leikitään sanoilla, lyhyillä lauseilla ja riimeillä.
Äännetietoisuus <ul style="list-style-type: none"> puheen näkyvien piirteiden havainnoiminen (huulioluku) äänteiden havaitseminen ja erottaminen äänteiden tunnistaminen ja nimeäminen sanojen ja tavujen jakaminen äänneisiin äänteiden yhdistäminen tavuiksi ja sanoiksi minimiparierottelu. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas tunnistaa tavun "SÄ" itselleen merkitykseltään tutuista sanoista kuuden sanan joukosta: esim. sanat ISÄ, SÄde, metSÄ. 	<ul style="list-style-type: none"> oppilasta autetaan huomamaan, millä äänneellä sana alkaa tai mihin äänneeseen sana loppuu sanoilla ja irtotavuilla pelailu.

Lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen perusvalmiudet

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
Kirjaintuntemus <ul style="list-style-type: none"> Kirjainmerkkien, sormiaakkosten ja/tai pistekirjaimien tunnistaminen ja tuottaminen. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas osaa tunnistaa omaan lempinimeensä liittyvät kirjaimet vähäisellä suullisella vihjeellä. Oppilas osaa kirjoittaa oman nimensä kaksi ensimmäistä kirjainta näppäimistöllä itsenäisesti. 	<ul style="list-style-type: none"> erilaiset leikit ja pelit, joissa käytetään muovi- ja hernepussikirjaimia tai kuvitettuja sormiaakkosia ryhmiin jakaminen samalaisten kirjaimien mukaan kynällä apupistein harjoituksia ja tietokoneella mallin mukaan kirjoittamista Tablet-sovellukset muun harjoittelun ohessa.

Lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen perusvalmiudet

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Kirjain-äännevastaavuuden oivaltaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> kuultujen äänteiden yhdistäminen niitä vastaaviin kirjainmerkkeihin, sormiaakkosiin tai pistekirjaimiin kirjaimen tuottaminen äänteen pohjalta. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas tunnistaa vokaalit (a, i, e) ja niitä vastaavat kirjaimet kuuden vaihtoehdon joukosta. 	<ul style="list-style-type: none"> erilaiset leikit ja pelit, joissa käytetään muovi- ja hernepussikirjaimia tai kuvitettuja sormiaakkosia sekä äänteiden/huulion yhdistelmiä sanotun äänteen ja kirjainvastaavuuden mallintamista eri tilanteissa.
<p>Kirjoitettujen sanojen tunnistaminen ja tuottaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> ääne- ja tavurakenteeltaan helpoimpien, yleisimpien ja lyhimpien sanojen tunnistaminen ja tuottaminen (esim. yksi- ja kaksitavuiset sanat) tuttujen ja itselle tärkeiden kokosanojen tunnistaminen ja tuottaminen ääne- ja tavurakenteeltaan vaativampiin ja pidempiin sanoihin sekä niiden eri taivutusmuotoihin eteneminen nimeäminen. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas tunnistaa omaan elämään läheisesti liittyviä, itselle merkityksellisiä arjen kokosanoja: äiti, ÄITI, isä, ISÄ, mummi, MUMMI, koti, KOTI Oppilas osaa kirjoittaa itselle merkityksellisten ihmisten tai asioiden nimiä mallin perusteella, irtokirjaimia käyttäen: Äiti, koti. 	<ul style="list-style-type: none"> tehtävät, joissa oppilas saa yhdistää kirjoitetun sanan (valo)kuvaan tai esineeseen kokosanoilla valintojen tekeminen, esim. kenelle oppilas haluaa antaa kotona koulussa tehdyn piirustuksen pelit ja leikit, joissa hyödynnetään kokosanoja.
<p>Kirjoitettujen lauseiden ymmärtäminen ja tuottaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> yksinkertaisten lauseiden lukeminen ja tuottaminen (esim. "Isä ui.") pidempien ja rakenteeltaan vaativampien lauseiden lukeminen ja tuottaminen lauseiden merkityssisältöjen ymmärtäminen. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas osaa kommunikointiapuvälineen avulla lukea pienaakkosin kirjoitetun kolmesanaisen lauseen (sanat 2–3 tavuisia), kun saa tukea oikean kategorian löytämisessä. 	<ul style="list-style-type: none"> lauseilla leikkiminen ja hassujen lauseiden rakentaminen peleissä ja leikeissä kuvia ja esineitä hyödyntäen mallista lyhyiden, omaan arkeen liittyvien lauseiden kirjoittaminen täydennettävien lauseiden tekeminen apukysymysten ja struktuuri-pohjan käyttäminen lauseiden rakentamisessa: kuka, tehdä, missä, milloin.

Matemaattiset perusvalmiudet ja -taidot

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Loogis-matemaattiset taidot</p> <ul style="list-style-type: none"> • luokittelu yhden ominaisuuden mukaan • vastakohtien tunnistaminen suuri – pieni, pitkä – lyhyt, kevyt – painava jne. • ominaisuuksien vertaileminen: pieni – pienempi – pienin. • järjestykseen asettaminen valitun ominaisuuden mukaan (esim. pienimmästä suurimpaan) • sarjan jatkaminen • samana toistuvan jakson löytäminen ja jatkaminen • lukumäärän pysyvyyden ymmärtäminen • yksi – yhteen -vastaavuuden ymmärtäminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa yhdistää vastakohtat kuvatuen avulla: pieni – suuri, lyhyt – pitkä, kevyt – painava. • Oppilas osaa järjestää kuusi esinettä annetun vihjeen mukaan (väri, koko, samanlainen kuin kuvassa). 	<ul style="list-style-type: none"> • oppilas luokittelee tavaroita värin mukaan yhdessä aikuisen kanssa • taitojen harjoittelua kehorytmeinä, esineillä, piirtämällä ja käytännönläheisillä esimerkeillä • lukumäärän pysyvyyttä voi harjoitella oppilaalle tutuilla, hänelle pysyvyyttä edustavilla asioilla, kuten kädessä on viisi sormea.
<p>Suhdekäsitteet</p> <ul style="list-style-type: none"> • tavallisimpien suunta- ja suhderekäsitteiden hallitseminen: esim. oikea, vasen, ylhäällä, alhaalla, edessä, takana, keskellä, välissä, eteenpäin, taaksepäin, vaakasuora, pystysuora. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa käyttää käsitteitä edessä ja takana oikeassa merkityksessä: osaa kertoa kuka/mikä on hänen edessään ja takanaan tehtävästruktuurituella. 	<ul style="list-style-type: none"> • käsitteitä mallinnetaan laittamalla esineitä eri paikkoihin luokkatilassa ja käymällä läpi yhdessä asiaan liittyvät käsitteet • oma keho opetteluun tukena ja oma keho suhteessa tilaan.
<p>Lukujonotaidot</p> <ul style="list-style-type: none"> • lukujonon luetteleminen eteenpäin ja taaksepäin • lukujonon luetteleminen esim. kahden välein 2-4-6-10 • luvun paikan hahmottaminen lukujonossa • järjestykseen liittyvien käsitteiden tunnistaminen ja tuottaminen (1., 2., 3.) • parilliset ja parittomat luvut. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa luetella itsenäisesti lukujonon luvut 1–10. • Oppilas osaa kertoa oman vuoronsa järjestyksellisiä hyödyntäen (1., 2. ja 3.) kuvatuen avulla havainnollistettaessa. 	<ul style="list-style-type: none"> • oppilaan kanssa harjoitellaan lukujonoja käyttäen taputuksia apuna • tehdään yhdessä lukusuora, jonka avulla tarkastellaan, tuleeko esimerkiksi luku 5 ennen lukua 2 vai sen jälkeen.

Matemaattiset perusvalmiudet ja -taidot

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
Lukukäsite <ul style="list-style-type: none"> numeromerkin ja lukusanan vastaavuuden ymmärtäminen pienien lukumäärien vertaileminen silmämääräisesti lukumäärien laskeminen. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas osaa yhdistää numeron ja lukusanan lukualueella 1–3 strukturoidussa yksilötehtävähetkessä. Oppilas osaa yhdistää numerosymbolin 0 lukumäärästä kertovaan käsitteeseen "ei yhtään". 	<ul style="list-style-type: none"> harjoitellaan oppilaan kanssa lukumäärien vertailua esineillä ja kuvilla harjoitellaan oppilaan kanssa lukumäärien laskemista eri tavoin, esim. luettelemalla ja osoittamalla omia sormia, esineitä tai kuvia lukualueella.
Peruslaskutaidot <ul style="list-style-type: none"> yhteenlasku vähennyslasku matematiikan muut oppisisällöt. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas osaa laskea yhteenlaskuja lukualueella 1–5, kun lukuun lisätään +1, konkreettisia laskemisen apuvälineitä käyttäen. 	<ul style="list-style-type: none"> käytetään harjoittelussa oppilasta motivoivia ja käytännönläheisiä laskemisen apuvälineitä.
Mittaaminen, aika ja rahan arvo <ul style="list-style-type: none"> mittaamisen periaatteen ymmärtäminen: pituus, massa, tilavuus Rahan tunnistaminen ja rahan arvon ymmärtäminen kellonaikojen tunnistaminen tasatunnit, puolet tunnit. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas osaa viisarinäyttöisestä kellotaulusta näyttää kellonajan, jolloin koulu alkaa (9.00) ja lempiohjelma tv:stä alkaa (18.00). Kellotaulussa on tuntiviisarin kohdalla kuvavihje toiminnasta. 	<ul style="list-style-type: none"> ostosten tekeminen leikki- ja oikeilla rahoilla kellonaikojen tunnistamisen harjoittelua opetuskellon avulla (digitaaliset ja viisarinäytöt).

Toiminnanohjaus

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<ul style="list-style-type: none"> tavoitteiden asettaminen toiminnan suunnitteleminen toiminnan aloittaminen suunnitelman seuraaminen toiminnan loppuun saattaminen työskentelyn arvioiminen. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas pystyy tekemään hänelle annetun kolmevaiheisen tehtävän, seuraamalla kuvitettua ohjetta. 	<ul style="list-style-type: none"> oppitunnin ja tehtävävaiheiden pilkkominen jo suunnittelu- vaiheessa osiin materiaalien valmistelu oppimista tukeväksi erilaisten struktuurien käyttö itse- ja vertaisarvioinnin harjoittelun tukeminen.

PÄIVITTÄISTEN TOIMINTOJEN TAIDOT

Päivittäisten toimintojen taidot

Päivittäisten toimintojen taidot tarkoittavat niitä taitoja, joita ihminen tarvitsee arjessaan. Päivittäisten taitojen harjoittelemisessa oppilas harjoittelee erilaisissa arjen toistuvissa tilanteissa motoristen, kielen ja kommunikaation, sosiaalisten ja kognitiivisten taitojen toiminta-alueiden tavoitteita. Nämä taidot vahvistavat oppilaan mahdollisuutta olla aktiivinen toimija omassa elämässään.

Päivittäisten toimintojen tavoitteena on, että oppilas tunnistaa ne asiat ja hetket, joissa hän tarvitsee apua ja ne asiat, jotka hän hallitsee itse. Tavoitteena on, että oppilas oppii toimimaan mahdollisimman itsenäisesti arjen toimissaan. Tärkeää on löytää oppilaalle niitä taitoja, joissa hän saa "minä osaan"-kokemuksia.

Terveys ja turvallisuus

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Terveystä huolehtiminen</p> <ul style="list-style-type: none"> fyysisten tarpeiden tunnistaminen ja ilmaiseminen (esim. nälkä, jano, kylmä, kuuma) riittävä lepo ja uni terveellisen ruokavalion noudattaminen oman vireys- ja terveydentilan tunnistaminen ja ilmaiseminen (esim. väsymys, nuha, huono vointi) riittävä liikunta ja arjen aktiivisuus; hyötyliikunta hoito- ja kuntoutusohjeiden noudattaminen (esim. lääkehoito). 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas osaa kertoa voinnistaan kommunikointikansiona "jokin on huonosti" -aukeamaa käyttäen. Oppilas kulkee reippaasti portaat ylös ja alas koulupäivän alussa ja lopussa niin, että ehtii tunnille/taksiin – kuvallinen struktuurituki. 	<ul style="list-style-type: none"> tiivistetty yhteistyö perheen kanssa asioista, jotka heijastuvat vahvasti eri elinympäristöihin (esim. vuorokausirytmii) fyysisiin tarpeisiin, vireys- ja terveystilaan liittyvien havaintojen sanoittaminen terveydestä huolehtimiseen liittyvien asioiden harjoittelun sisällyttäminen lukujärjestykseen.
<p>Seksuaalisten tarpeiden tunnistaminen ja niiden ilmaiseminen</p> <ul style="list-style-type: none"> seksuaalisten tarpeiden ilmaiseminen tarkoituksenmukaisella tavalla seksuaaliseen turvallisuuteen liittyvien asioiden tunnistaminen ja ilmaiseminen. 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilas osaa kertoa kuvien avulla, kuinka uimahallissa vaatetukseen liittyen toimitaan (suihkuosasto, allastilat, pukuhuone). 	<ul style="list-style-type: none"> kehonhahmottamisen harjoitukset seksuaalivalistus: oppitunnit ja yksilökeskustelut sopimukset; missä tilanteessa ja paikassa oma rauha ja seksuaalisuuden ilmaisu on sallittu.

Terveys ja turvallisuus

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Turvallisuudesta huolehtiminen ja turvataidot</p> <ul style="list-style-type: none"> • vaaratilanteiden tunnistaminen, ennakoiminen ja välttäminen • turvallisesti toimiminen yksin ja yhdessä • digitaalisen ympäristön turvallinen käyttäminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa liikkua portaissa rauhallisesti olkapäähän annettulla kosketusmuistutuksella. • Oppilas viettää välitunnin sovitulla alueella, koska muistaa asiasta tehdyn sopimuksen. 	<ul style="list-style-type: none"> • tuetaan oppilasta huomioimaan omassa toiminnassaan kuten liikkumisessa turvallisuutta tukevat toimintamallit • ympäristön järjestäminen turvallista toimimista tukevaksi, esim. kannustavin, visuaalisiin muistutuksiin.

 Arjen taidot

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtiminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • peseytyminen ja kuivaaminen • kehon osien hoitaminen (esim. iho, hampaat, hiukset, kynnet) • siististä ulkonäöstä huolehtiminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa pestä kädet ja kasvot itsenäisesti. • Oppilas pesee hampaansa kuvastruktuurin ohjeiden mukaan aikuisen fyysisellä tuella koulussa lounaan jälkeen. 	<ul style="list-style-type: none"> • harjoitellaan päivittäin ja luodaan toistuva käytäntö • kuvallinen ohje muistin ja toiminnanohjaamisen tueksi • ohjataan sanallisesti kannustamalla ja muistuttamalla, positiivinen palaute.
<p>WC:ssä käyminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • wc-tarpeen tunnistaminen ja ilmaiseminen • wc-tarpeen tekeminen • wc-käyntiin liittyvästä hygieniasta ja siisteydestä huolehtiminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa kertoa itsenäisesti, kun haluaa vessaan. • Oppilas osaa istua fyysisesti tuettuna tavallisella wc-istuimella koulun retkillä. 	<ul style="list-style-type: none"> • harjoitellaan ilmaisemaan tarve omalla yksilöllisellä keinolla; äänellä, kommunikatiokansiolla, viittomalla, irtokuvalla tms. • luodaan aluksi aikataulu vessaharjoittelun tueksi.
<p>Pukeutuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • pukeminen ja riisuminen • omien vaatteiden ja jalkineiden tunnistaminen • tilanteen ja sään mukainen pukeutuminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa pukea ja riisua pionsa sanallisella muistutuksella. • Oppilas osaa avata ja sulkea vetoketjun itsenäisesti, kun vetoketjuun on kiinnitettyä tarttumista helpottava apunaru. 	<ul style="list-style-type: none"> • harjoitellaan oppimis- ja leikki-tilanteissa esim. kahden käden käyttöä, tarttumista ja irrottamista, pinsettioitetta • annetaan tarvittava aika harjoittelulle ja itse toiminnalle.

Arjen taidot

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Ruokaileminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • ruoan ja juoman valitseminen ja annosteleminen • ruokailuvälineiden ja tarvittavien apuvälineiden käyttäminen (pilkkominen, ruoan suuhun vieminen) • syöminen ja juominen • siisteydestä huolehtiminen ja pöytätapojen noudattaminen • erilaisiin ruokailutilanteisiin osallistuminen (arki, juhla). 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa kertoa kommunikoinnin apuvälinettä käyttäen, mitä haluaa syödä ja juoda nähdessään tutut vaihtoehdot. • Oppilas osaa pilkkoa ruuan käyttäen haarukkaa ja veistä, fyysisellä tuella. 	<ul style="list-style-type: none"> • opetellaan tunnistamaan eri ruoka-aineita ja kertomaan omista mieltymyksistä tai ruokailutottumuksista • mahdollistetaan antamalla riittävästi aikaa, tarjoamalla valintatilanteeseen esim. kuvallista tukea • harjoitellaan kahden käden käyttöä ja silmä-käsiyhteistyötä oppimis- ja leikki-tilanteissa.
<p>Tavaroista ja ympäristön siisteydestä huolehtiminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • omista tavaroista huolehtiminen • yhteisistä tavaroista huolehtiminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa pakata reppuun tarvittavat tavarat kuvatuella avulla. 	<ul style="list-style-type: none"> • muistin tukena rutiini, kuvat tai lukujärjestys.
<p>Ajan hallinta</p> <ul style="list-style-type: none"> • aikaan liittyvien käsitteiden tunnistaminen ja käyttäminen • ajan kulumisen hahmottaminen • tapahtumien aikajärjestyksen hahmottaminen (esim. ennen – jälkeen, tänään – huomenna – eilen, nyt – myöhemmin) • ikä ja syntymäaika • kellonaikojen tunteminen • ajan määrittely, mittaaminen ja arviointi (esim. tehtävien tai tauon keston hahmottaminen) • asioiden tekemiseen varattavan ajan hahmottaminen • aikataulujen merkityksen hahmottaminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa kertoa, mikä päivä on huomenna suullisella vihjeellä: "Tänään on tiistai, huomenna on...". • Oppilas osaa suunnitella toimintansa välitunnilla aikatauluun sopivaksi, sillä hahmottaa Time Timerista ajan kulun. 	<ul style="list-style-type: none"> • rutiinit eri tilanteissa tukevat ajanhallinnan hahmottamisen oppimista • havainnollistetaan viikko ja vuodenkierto näkyville luokkaan, käytetään ajanhallintaa tukevia, konkreettisia apuvälineitä.

Arjen taidot

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
<p>Rahan käyttäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • rahojen tunnistaminen • rahan arvo ja laskeminen • rahan käyttäminen konkreettisis- sissa tilanteissa • rahankäyttö ja raha-asioiden mahdollisimman itsenäinen hoitaminen (kuluttaminen ja säästäminen) • erilaisiin maksuvälineisiin tutustuminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas tunnistaa itsenäisesti rahat 1, 2, 5 ja 10 euroa. • Oppilas osaa antaa koulun kahvilassa/kaupassa yhden euron kolikon sitä pyydet- täessä. 	<ul style="list-style-type: none"> • konkreettiset välineet oppimi- sen tukena • harjoitellaan oppimis- ja arjen- tilanteissa; tehtävät, kaupassa käynnit, leikit jne.
<p>Tieto- ja viestintätekniikan hyödyntäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • puhelimen, tietokoneen ja tabletin käyttäminen • sovellukset, helppokäyttö- toiminnot • tarvittavat apuvälineet • sosiaalinen media. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa käynnistää ja kirjautua laitteelleen (kuvatuki, kirjautumisessa kuvasymboli). • Oppilas pitää kiinni sovitusta ajasta puhelimella tai tieto- koneella: Tehdään pikapiirtäen kuvallinen sopimus ennen toimintaa ja suullinen muistu- tus sopimuksesta kaksi kertaa toiminnan aikana. 	<ul style="list-style-type: none"> • opetellaan yhdessä mallittaen ja sanallistaen erilaisten toi- mintamallien käyttämistä • muistin tukena ja toimintaa ohjaamassa ajastin tai kuvalli- nen ohje.

Kotielämätaidot

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
Tavaroiden ja palveluiden hankkiminen <ul style="list-style-type: none"> • ostosten tekeminen • muu asioiminen ja palveluiden hankkiminen (esim. posti-palvelut, Kela-asiointi). 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa tehdä kuvallisen ostoslistan struktuurituella (esim. vaiheittain ääneen luetun leivontaohjeen mukaan). 	<ul style="list-style-type: none"> • harjoitellaan ostosten suunnitteleminen ja niiden tekemistä arjentalanteissa.
Kotitaloustyöt <ul style="list-style-type: none"> • ruokiin ja makuihin tutustuminen • välipalojen ja ruokien suunnitteleminen ja valmistaminen • ohjeen ja mallin mukaan toimiminen • astioiden, työvälineiden ja kodinkoneiden käyttäminen ja peseminen/puhdistus • pöydän kattaminen • ruuan annosteleminen lautaselle • ruokien säilyttäminen • turvallisuudesta huolehtiminen keittiössä • vaatteiden ja muiden kodin tekstiilien hoitaminen; pyykinpesu, silittäminen, taitteleminen • siivoaminen; työn jälkien korjaaminen, oman työpisteen siivoaminen, oman huoneen siivoaminen, siivousvälineiden käyttäminen • kierrättäminen ja jätehuolto • kodinkoneiden käyttäminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa ottaa itsenäisesti maidon jääkaapista. • Oppilas osaa laittaa astiat astianpesukoneeseen sanallisella ohjauksella. • Oppilas osaa lajitella roskat (10 roskaa/tauko) kuvatuella: muovi, pahvi, lasi, bio. • Oppilas osaa viedä likaiset vaatteet pyykkikoriin itsenäisesti. 	<ul style="list-style-type: none"> • annetaan tarvittava aika • harjoitellaan oppimis- ja arjentalanteissa tunnistamaan esim. roskien kierrätyspisteet ja likapyykin paikka • ohjataan sanallisesti, mallittamalla ja tarvittaessa kuvallisella tuella.

Ympäristössä liikkuminen

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
Erilaisissa paikoissa liikkuminen <ul style="list-style-type: none"> • kotona ja koulussa liikkuminen • koulumatka • muissa ympäristöissä liikkuminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas liikkuu koulun tiloissa itsenäisesti hänelle tutuiksi tulleissa siirtymissä. 	<ul style="list-style-type: none"> • tutustutaan tiloihin yhdessä, nimetään ja sanallistetaan ympäristöä • harjoitellaan itsenäistä liikkumista, valvotusti ja hiljalleen vastuuta siirtäen • opetellaan huomioimaan muut tilojen käyttäjät ja turvallisuus.
Välineiden ja kulkuneuvojen avulla liikkuminen <ul style="list-style-type: none"> • autossa matkustaminen • julkisten kulkuneuvojen käyttäminen • pyöräileminen • apuvälineillä liikkuminen erilaisissa tilanteissa (esim. sopivan apuvälineen valitseminen) • liikennesääntöjen noudattaminen • vaaratilanteiden huomioiminen, tunnistaminen ja tiedostaminen liikenteessä. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa valita tilanteeseen sopivan liikkumisen apuvälineen. • Oppilas osaa ylittää tien turvallisesti suojatietä käyttäen suullisella muistutuksella. 	<ul style="list-style-type: none"> • harjoitellaan tunnistamaan omat voimavarat • harjoitellaan tiedostamaan erilaiset liikkumisympäristöt • harjoitellaan tunnistamaan suojatienmerkki ympäristöstä.

Vapaa-ajanvietto

Esimerkkejä toiminta-alueen osa-alueista:	Esimerkkejä toiminta-alueittain asetetuista HOJKS-tavoitteista:	Esimerkkejä kuinka voimme tukea oppilasta taitojen oppimisessa:
Vapaa-ajanvietto tutussa ympäristössä <ul style="list-style-type: none"> • rentoutuminen erilaisin tavoin yksin tai yhdessä • mielekäs vapaa-ajan toiminta (esim. leikkiminen, lukeminen, musiikki, videoiden katsominen). 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osaa kertoa kuvatuun avulla, mitä haluaa tehdä vapaa-ajalla (4 vaihtoehtoa). 	<ul style="list-style-type: none"> • harjoitellaan oman mielipiteen ilmaisemista • tutustutaan erilaisiin vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin.
Harrastaminen <ul style="list-style-type: none"> • harrastuksiin tutustuminen • harrastusten kokeileminen • mielekkään harrastuksen löytäminen ja aloittaminen • harrastuksiin osallistuminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas oppii sosiaalisen kuvatarinan tuella toimimaan kirjastossa: palauttaa kirjat, etsii 3–5 uutta lainakirjaa, käyttää lainausautomaattia, pakkaa kirjat laukkuun. • Oppilas osaa toimia kolmessa eri harrastamasta tukevassa paikassa: kirjasto, keilahalli, uimahalli. 	<ul style="list-style-type: none"> • tuetaan harrastustoiminnan pariin • vahvuuksien ja mielenkiinnon kohteiden löytäminen ja tukeminen • koulun harrastustoiminta • järjestöjen ja seurojen toiminnasta tiedottaminen • vapaa-ajan näkökulmasta huomioitava yhteistyö perheen kanssa.
Yhteiskunnan ja lähiympäristön toimintoihin osallistuminen <ul style="list-style-type: none"> • erilaisten palveluiden käyttäminen (esim. elokuvissa, taidenäyttelyssä tai ravintolassa käyminen) • matkailu • yhteisöllisiin tapahtumiin osallistuminen (esim. kerhot, yhdistykset). 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas osallistuu 20 minuuttia kerrallaan koulun yhteiseen toimintaan ja tapahtumiin (sosiaalisen kuvatarinan tuki ja pieni tilasta/toiminnasta poistumistauko tarvittaessa, josta paluu toimintaan). 	<ul style="list-style-type: none"> • oppilaskunnan toimintaan tutustuminen ja osallistuminen • yhteiset retket ja tutustumiskäynnit • kannustaminen ja rohkaiseminen • sosiaaliset tarinat • vahvuuksien ja mielenkiinnon kohteiden löytäminen ja tukeminen.

Kysymyksiä moniammatillisen tavoitekeskustelun tueksi

Motoriset taidot:

- Millaisia perusliikunta- ja välinetaitoja oppilas tarvitsee, jotta hän pystyy osallistumaan toiveidensa mukaisesti ja aiempaa paremmin lähiympäristöjensä toimintaan, peleihin sekä leikkeihin?
- Onko oppilaan liikkuvuus, asennot ja tasapaino sellaisia, että motorinen toimintakyky säilyy toimintakykyä tukevana ja riittävänä kasvuun liittyvistä kehonmuutoksista huolimatta? Miten varmistamme tämän arjen tasolla?
- Miten oppilaan tämänhetkiset motoriset taidot tukevat häntä itsensä huolehtimisessa sekä arjen päivittäisissä tilanteissa nyt ja lähitulevaisuudessa? Missä motoriikkaan liittyvissä asioissa oppilas tarvitsee apua nyt? Miten mahdollisuutta osittaiseen osallistumiseen voidaan lisätä?
- Mistä liikkumisen muodosta oppilas pitää? Voisiko siitä tulla hänelle elämänlaatua ja toimintakykyä ylläpitävä harrastus? Onko oppilaalla tai koko perheellä jokin harrastus, johon osallistuakseen oppilaan olisi opittava perusliikunta- ja välinetaitoja lisää? Miten näitä taitoja voidaan koulussa oppilaalle opettaa?

Kieli ja kommunikaatio:

- Kuinka varmistamme arjen tasolla oppilaan kuulluksi tulemisen tahdon, toiveiden, tarpeiden, havaintojen ja tunteiden kertojana?
- Onko oppilaalla tarvittavat kommunikaatiotaidot, -tuki ja -välineet vuorovaikutustilanteisiin eri ympäristöissä? Onko hänellä tarpeeksi ja säännöllisesti tilanteita, joissa hän voi harjoitella uusia sekä hyödyntää jo olemassa olevia kommunikaatiotaitojaan?
- Onko tarpeen vahvistaa oppilaan suun motoriikan valmiuksia osana kommunikaatiotaitoja? Mikä vaikutus suun motoriikan vahvistamisella on oppilaalle merkityksellisiin taitoihin ja sen kautta toimintakykyyn?
- Mikä tällä hetkellä rajoittaa oppilaan kommunikaatiotaitojen oppimista? Mitä taitoja oppilaan tai meidän tulisi oppia, jotta mikään muutettavissa oleva asia ei olisi oppilaan oppimisen esteenä?

Sosiaaliset taidot:

- Miten tuemme oppilaan aktiivisuutta ja osallisuutta eri tilanteissa? Millaisia uusia taitoja hän voi oppia, jotka auttavat liittymään eri elinympäristöjen toimintaan yhä paremmin? Millaiseen toimintaan hän osallistuu nyt, entä lähitulevaisuudessa? Miten muutamme omaa, oppilaan tai kouluryhmän toimintaa niin, että oppilaan osallistuminen yhteiseen toimintaan voi lisääntyä?
- Saako oppilas olla vammastaan huolimatta lapsi? Saako oppilas valmiuksia kasvaa nuoreksi? Entä tuemmeko hänen kasvuaan kohti aikuisuutta? Kuinka sen teemme?
- Millaisia taitoja ja tukea oppilas tarvitsee, jotta voi hankkia ja ylläpitää itselleen merkityksellisiä ihmissuhteita? Miten ystävyys voisi oppilaan kohdalla toteutua? Millaisia oppimismahdollisuuksia tarjoamme oppilaalle kaverisuhteiden harjoitteluun?
- Millaisia vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja oppilas tarvitsee eri tilanteissa sekä paikoissa? Onko jokin tilanne tai paikka, johon oppilas ei vielä pysty täysipainoisesti osallistumaan puutteellisten sosiaalisten taitojen vuoksi? Mitä nämä taidot ovat?
- Tietääkö oppilas, mitä häneltä odotetaan eri sosiaalisissa tilanteissa – niissäkin, joita pidämme helposti itsestään selvinä? Kuinka tuemme ja kannattemme oppilasta sosiaalisesti vaativissa tilanteissa?
- Osaako oppilas hakeutua yksinäisyyteen, rentoutua ja taas palata virkistyneenä sosiaaliin tilanteisiin? Tiedämmekö, kuinka oppilas rentoutuu parhaiten? Onko oppilaalla mahdollisuus opetella rentoutumisen taitoa?

Kognitiiviset taidot:

- Kuinka oppilaan aistit ja aisti-integraatio tukevat tai rajoittavat hänen arkeaan ja oppimistaan? Millaisia taitoja, aistiharjoituksia ja tiedollista ymmärrystä oppilas tarvitsee itsensä sekä elinympäristönsä hahmottamiseen ja hallintaan? Mitä meidän on oivallettava ja arjen tasolla tehtävä, että pystymme tukemaan oppilaan oppimista?
- Onko oppilaalla riittävästi tietoa, taitoja ja syy-seuraussuhteen ymmärrystä, jotka rohkaisevat häntä toimimaan aktiivisesti elinympäristöissään? Millaisista apuvälineistä oppilas hyötyisi? Tarvitseeko oppilas tukea esinepysyvyyden oivaltamiseen? Ymmärtääkö oppilas arjessa usein käytettävien käsitteiden merkityksen? Pystyykö hän itse käyttämään käsitteitä ja yläkäsitteitä, joilla kuvata, luokitella tai järjestellä havaintojaan ja kokemuksiin?
- Millaisiin itseensä kohdistuviin päätöksiin oppilas osallistuu? Onko oppilaalle annettu mahdollisuuksia itseään koskevan päätöksenteon harjoitteluun? Millaisia valinnan tekemistä tukevia apuvälineitä oppilas tarvitsee, jotta hän pystyy mahdollisimman itsenäiseen päätöksentekoon?
- Tunnistaako oppilas oman nimensä, entä sen kirjoitusasun? Osaako hän kirjoittaa oman nimensä ja millä välineellä? Mitkä muut asiat, paikat ja ihmiset oppilaan elämässä ovat hyödyllisiä tunnistaa kokosanoina, ja mikä on tämän taidon vaikutus oppilaan elämänlaatuun? Kuinka kokosanojen tunnistamista voidaan laajemmin hyödyntää toiminnallisena taitona oppilaan arjessa? Olisiko oppilaalla mahdollisuus oppia tunnistamaan aakkoset tai jopa oppia lukemaan? Mikä merkitys lukutaidolla olisi oppilaan elämänlaatuun?
- Ymmärtääkö oppilas arjessa käyttämiämme lukumääristä kertovia käsitteitä? Mitä arkimatematiikan käsitteitä hän arjessa itse tarvitsee tullakseen paremmin ymmärretyksi? Onko oppilaalla mahdollisuus toiminnallisesti hyödyntää arjen matematiikan taitoja eri tilanteissa? Millaista voisi olla oppilaalle hyödyllinen "arkimatikka" arjen ympäristöissä nyt ja tulevaisuudessa?

Päivittäisten toimintojen taidot:

- Onko oppilaalla tasavertainen mahdollisuus osallistua kouluyhteisönsä ja elinympäristönsä elämään ja toimintaan? Mitä taitoja oppilaalle tulee opettaa, jotta osallistumisen esteet ylitetään? Mitä taitoja meidän muiden on ensin opittava? Millaisia ympäristö- ja rutiinimuutoksia arkeen on tehtävä?
- Onko oppilaalla riittävä hallinnan tunne itseään koskevista asioista (hetki-, päivä-, viikko-, kuukausi-, vuosi- ja tulevaisuustasolla)? Onko oppilaalla mahdollisuus osallistua oman elämänsä suunnitteluun? Millaisista ajanhallinnan apuvälineistä oppilas hyötyisi?
- Onko oppilaalle annettu mahdollisuus säännölliseen vessassa käyntiin ja kuivaksi oppimiseen? Millainen keino oppilaalla on kertoa vessahädästään? Onko tämä keino riittävä eri elinympäristöissä?
- Onko oppilaalle annettu mahdollisuus, tilaa ja pitkäjänteisesti aikaa oppia syömään monipuolisesti? Tapahtuuko harjoittelu oppilaan kannalta emotionaalisesti turvallisessa tilanteessa? Mikä olisi seuraava askel kohti iänmukaista ruokailua?
- Kuinka oppilas osallistuu pukeutumiseen ja riisumiseen? Millaista tukea ja apuvälineitä hän tarvitsee? Saako oppilas mahdollisuuden tehdä itseään koskevia valintoja?
- Kokeeko oppilas olevansa taitava ja hyväksytty omassa elinympäristössään, vaikka tarvitseekin suoriutumiseensa apua? Hyödynnetäänkö arjessa osittaisen osallistumisen mahdollisuutta?
- Mitkä taidot ja asiat ovat oppilaalle tärkeitä? Onko oppilaalla mahdollisuuksia harjoitella ja sisällyttää elämäänsä itselleen tärkeitä asioita?
- Minkälaisia taitoja ja millaista tukea oppilas tarvitsee, jotta arki olisi turvallista? Kuinka koulussa voidaan tukea oppilasta itsestä huolehtimisen taidoissa? Mitä nämä taidot oppilaan kohdalla ovat?
- Millaisia muutoksia arjen totuttuihin päivittäisten toimintojen tilanteisiin on tehtävä, jotta tuetaan oppilaan nuoreksi ja aikuiseksi kasvamista? Millaisia uusia päivittäisen elämän taitoja oppilas tarvitsee seuraavassa elämänkaaren vaiheessaan?

Lisätietoa ja asiantuntemusta

Valteri on Opetushallituksen alaisuudessa toimiva valtakunnallinen oppimis- ja ohjauskeskus, joka tukee lähikouluperiaatteen toteutumista tarjoamalla monipuolisia palveluja yleisen, tehostetun ja erityisen tuen tarpeisiin. Valterin tehtävänä on vahvistaa kuntien palveluita oppimisen ja koulunkäynnin tuessa. [Valteri tarjoaa ohjausta toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen.](#) [Tutustu palveluihin ja ota yhteyttä Valterin moniammatilliseen asiantuntijajoukkoon.](#)

Maksuton [Toimintakykyarvio-verkkopalvelu](#) kartoittaa laaja-alaisesti oppilaan, huoltajan ja ammattihenkilöiden yhteistä näkemystä oppilaan toimintakyvystä ICF-luokitukseen perustuen.

Lisälukemista ja -tietoa toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen liittyen [VIP-verkoston sivuilta vip-verkosto.fi](#).